

Forskningsetik i ny handbok – om etiskt guidade dialoger och utbildning

Recenserad bok: En handbok i forskningsetik. Att motverka plagiering, fabricering, förfalskning och annan oredlighet.

Författare: Niclas Månsson, Lena Johansson Westholm

Förlag: Studentlitteratur, Lund, 2023

Kunskap och utbildning i forskningsetik är något som ständigt behöver diskuteras och genomföras. Etiken måste hållas levande och alla inom forskarsamhället behöver delta i sådana diskussioner. Under senare år har flera myndigheter på etikens område tillkommit samtidigt som flera debatter förts om oro och till och med rädslor för etikprövningar. Frågor om forskningsetik kan alltid ställas och ska ställas. Likaså behövs uppdaterad och därmed aktuell litteratur på området.

Boken *En handbok i forskningsetik. Att motverka plagiering, fabricering, förfalskning och annan oredlighet* är författad av Niclas Månsson, professor i allmän pedagogik vid Stockholms universitet och av Lena Johansson Westholm, docent i miljöteknik vid Mälardalens universitet. Båda författarna har en sakkunnig bakgrund från arbete i etikprövningskommitté, Etikprövningsmyndigheten, etiska råd och disciplinnämnd. Utifrån deras bakgrunder gör det särskilt intressant att ta del av beskrivningar, erfarenheter och fallbeskrivningar i handboken.

Boken består av sju kapitel: 1) ”Introduktion”, 2) ”Etik och forskningsetik”, 3) ”Forskningsetisk prövning”, 4) ”Oredlighet i forskning”, 5) ”Publiceringsetik”, 6) ”Forskarhandledning – tillit, trygghet och respekt”, 7) ”Avslutande reflektioner”. Mot bakgrund av att det under senare år tillkommit flera myndigheter inom etikområdet (Etikprövningsmyndigheten (EPM), Integritetsskyddsmyndigheten (IMY), Nämnden för oredlighet i forskning (Npof) och Överklagandenämnden för etikprövning (Önep) är det viktigt att alla forskare har kunskap och kan reflektera om såväl forskningsetik som forskareetik. De båda inledande avsnitten ger läsaren en god introduktion på etikens område. Här guidar de läsaren igenom forskningsetikens historia samtidigt som exempel ges på oredlighet i forskningen vid olika lärosäten i Sverige. Fokus i boken är särskilt på forskningsetik det vill säga relationen mellan etiken och forskningen och vilka etiska krav som kan ställas på forskningen som genomförs i samhället. Det andra kapitlet är intressant då det inramar olika normativa etiska traditioner. Här behandlar författarna deontologisk etik, teleologisk etik och dygdetik.

Att hålla sig uppdaterad om forskningsetiska principer och om etiklagstiftningen är något som varje forskare ständigt måste göra i sin profession. De båda författarna beskriver särskilt hur seniora forskare har ett ansvar gentemot yngre generationer. Månsson och Johansson Westholm skriver: ”För seniora forskare

kan upprätthållande av forskningsetiska regler och riktlinjer även innebära att ta ansvar för kommande generationers forskare, det vill säga dagens doktorander, genom att överföra kunskapen om forskningsetik och inpränta vikten av denna så att de som är unga i dag gör samma sak när de har uppnått senioritet” (s.12).

För läsaren finns det i boken en uppställning på såväl myndigheter, lagstiftning, konventioner och övriga källor inom området. Detta gör framställningen i boken också enkel att navigera i. Boken är välskriven och pedagogiskt upplagd. Det är en absolut styrka då ämnet är synnerligen angeläget. I slutet av boken finns 60 referenser på svenska och engelska för den som vill fördjupa sin läsning ytterligare om forskningsetik och forskning. I fotnoter finns bland annat källor till olika ärenden hos Nämnden för oredlighet i forskning (Npof) och Överklagandenämnden för etikprövning (Önep) samt till referenser.

Det här är en bra och oumbärlig bok om forskningsetik som alla borde läsa. Etiken ska vara levande så därför är det viktigt att forskare och doktorander kontinuerligt återvänder till etiska diskussioner såväl under forskningsprocessen som i olika utbildningssammanhang. Tillkomsten av den här handboken berättar de båda författarna om i inledningen till boken nämligen behovet av en bok för doktorander i ämnet forskningsetik. Styrkan med boken är att den ger flera fallbeskrivningar och är uppdaterad med källor. Dessa kan definitivt utgöra underlag för fortsatta diskussioner i utbildning i forskningsetik inom den högre utbildningen. Boken hade vunnit ytterligare på om det fanns ett avsnitt med diskussionsfrågor i de olika avsnitten. Det här är en handbok som måste ses som oerhörd värdefull för alla. En bok där författarna delar med sig av kunskap och erfarenheter på ett pedagogiskt och lättillgängligt sätt.

*Jörgen Lundälv
Docent i socialt arbete, institutionen för socialt arbete,
Göteborgs universitet*